

Сучасні тенденції та особливості соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області

І. І. Юрчишин,
аспірантка,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Метою всіх економічних перетворень має бути реальне зростання рівня та якості життя населення, а однією зі стратегічних цілей – розвиток людського потенціалу. Світова фінансова криза вплинула на регіон щодо стабільного розвитку економіки, а спад виробництва відповідно позначився на рівні життя населення.

В українському науковому середовищі за останнє десятиліття спостерігається стрімке зростання інтересу до соціальної проблематики, а також до проблем регіональної соціальної політики. Дослідженню сучасних тенденцій та особливостей соціально-економічного розвитку регіону, аналізу соціальних проблем розвитку суспільства присвячені роботи В. Бакуменка, П. Гайдучького, О. Грیشної, В. Гришкіна, А. Колота, Е. Лібанової, О. Макарової, В. Новікова, О. Новікової, М. Романюка та ін.

Мета дослідження – оцінити основні соціально-економічні показники, що характеризували розвиток Івано-Франківської області у 2008 році, запропонувати напрями та шляхи вдосконалення механізму реалізації соціальної політики в регіоні.

Аналіз статистичних даних 2008 р. засвідчив продовження зростання, як і в попередні роки, середньомісячної заробітної плати у всіх регіонах, зокрема приріст номінальної середньомісячної заробітної плати в Івано-Франківській області склав 30,76% порівняно з 2007 роком, з 1180 грн. до 1543 грн. [5]. Це у 2,3 рази перевищує прожитковий мінімум, установлений для працездатних осіб (з 1 жовтня 2008 р. – 669 грн.). Збільшення сукупних доходів населення відбувалось у результаті зростання як доходів від трудової діяльності, так і соціальної допомоги та інших соціальних трансфертів (з 1 квітня 2009 р. розмір мінімальної заробітної плати, що є базою визначення обсягів більшості соціальних виплат, становить 625 грн.). Однак аналіз свідчить також про значне уповільнення темпів зростання реальної заробітної плати як по області, так і по Україні в цілому. Так, у 2008 р. в Івано-Франківській області цей показник (у відсотках до попереднього року) становив 105,2%, а у 2007 р. – 115,4% [5].

Унаслідок наявності ряду проблем у сфері праці та зайнятості населення, пов'язаних передусім з неефективним використанням робочої сили, продовжує зберігатися досить низький рівень життя переважної частини населення. Значною є частка домогосподарств, де щомісячні середньодушові доходи нижчі за законодавчо встановлений прожитковий мінімум. Так, станом на 1 вересня 2008 року частка працівників, яким нараховано заробітну плату,

нижчу за прожитковий мінімум, та які відпрацювали 50% і більше робочого часу, в Івано-Франківській обл. становила 14,9%. У середньому по Україні на зазначену дату частка таких працівників становила 13%; при цьому найнижчим цей показник був у м. Києві (6,7%), Донецькій (6,7%), Луганській (10,3%) та Дніпропетровській (10,8%) областях, найвищим – у Тернопільській (21%), Чернівецькій (19,1%), Одеській (19,1%) та Волинській (18,4%) областях [5].

Крім того, на рівень реальних доходів населення негативно впливає наявність заборгованості з виплати заробітної плати. Загальна сума боргу з виплати заробітної плати в Івано-Франківській обл. зросла у 2008 році на 55% і станом на 01.01.2009 р. склала 6,6 млн. грн. У загальній сумі боргу: 3 564,4 тис. грн., або 53,9% до загальної суми заборгованості припадає на 40 економічно активних підприємств; 3 009,8 тис. грн., або 45,5% припадає на 17 підприємств-боржників, щодо яких здійснюється процедура відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом; 38,6 тис. грн., або 0,6% припадає на 5 підприємств, які призупинили свою діяльність. Так, темп зростання заборгованості з виплати заробітної плати на економічно активних підприємствах станом на 1 січня 2009 року становив 209,3%, а станом на 1 січня 2008 року – 54,8% [6].

Визначений методологією МОП рівень безробіття населення віком 15–70 років у середньому за 2008 р. в Івано-Франківській обл. становив 7,9% (у відсотках до економічно активного населення), а в середньому по Україні цей показник склав 6,4%. Найнижчий рівень безробіття за цей період зареєстровано у м. Києві (3,1%), м. Севастополі (3,7%), Одеській області (4,5%) та АР Крим (4,7%), найвищий – у Рівненській (8,8%), Тернопільській (8,8%), Житомирській (8,7%) та Чернівецькій (8,4%) областях [5]. Така тенденція спричинена, передусім, щорічними сезонними коливаннями руху робочої сили та, певною мірою, наслідками фінансової кризи. Кількість безробітних, зареєстрованих у службі зайнятості області, станом на 01.01.2009 року склала 30894 осіб, що на 5779 більше, ніж у відповідному періоді минулого року [6]. За сприяння державної служби зайнятості у січні 2009 р. було працевлаштовано 1,6 тис. осіб, що на 61,5% менше, ніж у січні 2008 р. [6].

Підвищення кваліфікації за різними формами навчання (на виробничо-технічних курсах, курсах цільового призначення, через стажування, спеціалізацію, довгострокове та короткотермінове навчання) у минулому році пройшли 21,4 тис. осіб (або 8,5% облікової кількості штатних працівників),

що на 9,1% менше, ніж у 2007р. З них 26 осіб навчалися за кордоном. У промисловості, транспорті та зв'язку, сфері освіти, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, державному управлінні рівень кваліфікації підвищили близько 10% працівників. Професійну підготовку та перепідготовку пройшли 3,1 тис. осіб (або 1,2% облікової кількості штатних працівників), що на 26,6% менше, ніж у 2007 р. З них 1,0 тис. осіб (31,8%) здобули першу професію. Майже дві третини (69,4%), навчених новим професіям – це працівники промислових підприємств, 12,3% – транспорту та зв'язку, 7,6% – сфери торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. Серед працівників, навчених новим професіям, 97,1% складали робітники. При цьому основною формою навчання працівників була їхня професійна первинна підготовка та перепідготовка безпосередньо на виробництві (індивідуальна та курсова) – 1,7 тис. осіб, або 55,8% навчених працівників [6].

Низькі стандарти життя стали однією з причин розвитку негативних демографічних тенденцій, проявом яких є скорочення чисельності постійного населення України (з 51,6 млн. осіб станом на 1 січня 1991 року до 46,1 млн. осіб станом на 1 січня 2009 року). За попередніми даними Головного управління статистики, станом на 1 січня 2009 року в Івано-Франківській області проживало 1 381 062 особи, у тому числі 594 723 – у міських поселеннях та 786 339 – у сільській місцевості. За 2008 рік чисельність населення зменшилася на 1 541 особу, що відбулося за рахунок природного (на 1 402 особи) та міграційного (на 139 осіб) скорочення. У 2008 році в області народилося 16 983 особи, а померло 18 385 осіб, порівняно з 2007 роком кількість народжених зросла на 740 осіб, а померлих – зменшилася на 426 осіб. Із числа померлих 181 особа – діти віком до 1 року. Протягом 2008 року одружилося 9 986 пар, а розлучилося 4 125 пар [6]. По Івано-Франківській обл. зменшення чисельності населення за січень – листопад 2008 р. у відсотках до початку року становило 0,09%, а за січень – листопад 2007 р. – 0,17% [5].

Борг населення перед організаціями – надавачами житлово-комунальних послуг за грудень 2008 р. збільшився на 17,8%, при цьому термін заборгованості населення за всі види послуг склав 2,9 місяця. Найбільшу питому вагу в заборгованості населення за житлово-комунальні послуги має борг за централізоване опалення – 45,2%. За три і більше місяців заборгованість мали: третина власників особових рахунків за утримання будинків та прибудинкових територій, за централізоване опалення та за газопостачання, п'ята частина – за водопостачання та водовідведення. Крім того, за електроенергію населення області заборгувало 11,3 млн. грн., що на 10,3% менше, ніж станом на 10 січня 2008 р. Борг за використану електроенергію має 11,6% абонентів. Головне управління статистики інформує, що станом на 1 січня 2009 р. заборгованість населення області за спожиті житлово-комунальні послуги склала 94,7 млн. грн. (на початок 2008 р. – 82,3 млн.

грн.) [6]. На кінець січня 2009 р. заборгованість населення перед організаціями – надавачами житлово-комунальних послуг склала 111,2 млн. грн. і за січень 2009 р. зросла на 17,4%.

У 2008 році на території області за рахунок нового будівництва, реконструкції та розширення введено в експлуатацію 4 681 квартиру загальною площею 516,6 тис. м², що на 13,4% більше за рівень 2007 року. Загалом у житлове будівництво у минулому році було інвестовано 1 141,02 млн. грн., що на 5,6% більше, ніж 2007 року. За обсягами введеного в експлуатацію житла серед регіонів України Івано-Франківщина посіла 5-те місце, за обсягом введеного житла на 10 тис. населення – 4-те місце, за індексом введення в експлуатацію – 6-те місце [1].

На капітальне будівництво об'єктів області з державного бюджету передбачено 55 996,4 тис. грн., а надійшло в область 55 345 тис. грн., або 98,8% від запланованого, з яких профінансовано 54 977,2 тис. грн., із них використано 54 916,7 тис. грн., що становить майже 100% (до державного бюджету повернуто 428,3 тис. грн.). У міських поселеннях, де збудовано понад 60% загального обсягу житла (311,7 тис. м²), введення в експлуатацію зросло на 4,4%, у сільській місцевості – на 30,7%. Майже дві третини збудованого житла – індивідуальне.

В області продовжувалася реалізація Обласної цільової програми будівництва індивідуального житла на селі “Рідна оселя” (“Власний дім”) [4] і програми пільгового довготермінового кредитування молодих сімей та одиноких молодих громадян на будівництво (реконструкцію) і придбання житла. У 2008 році на кредитування молодіжного житлового будівництва та кредитної підтримки індивідуальних сільських забудовників за програмою “Власний дім” з усіх джерел фінансування було передбачено 10 737,8 тис. грн. кредитних ресурсів [1]. За рік з них виділено і освоєно 10 542,8 тис. грн. За ці кошти введено в експлуатацію 7 404,4 м² житла і газифіковано 61 садибу. Разом з тим, зменшення коштів у замовників будівництва призвело до різкого спаду обсягів будівельно-монтажних робіт (особливо у житловому будівництві) та спричинило зменшення попиту на будівельні матеріали, що виробляються підприємствами будівельної індустрії [6].

Загалом у сферу охорони здоров'я було спрямовано 68,838 млн. грн. інвестицій в основний капітал, що на 0,9% більше, ніж у 2007 році. На будівництво закладів освіти було виділено 72,221 млн. грн. інвестицій в основний капітал, що на 3,3% менше, ніж у 2007 році. У будівництво об'єктів відпочинку, культури та спорту у 2008 році було спрямовано 213,1 млн. грн. капітальних вкладень, збільшення щодо минулорічних обсягів склало 20,2% [1]. Із об'єктів соціальної сфери збудовано та реконструйовано стоматологічні кабінети у містах Косові, Коломиї та Снятинському районі, медичний центр у смт. Заболотів Снятинського району, загальноосвітні школи у селі Витвиця Долинського району та селах Нижній Вербіж і Спас Коломийського району, дитячий садок у селі Коршів Коломийського району, лікувально-оздоровчий центр та котеджі

на туристичній базі ТК "Буковель", народний дім у селі Хриплин Івано-Франківської міської ради, станцію юних техніків у м. Івано-Франківськ.

У 2008 р. в Івано-Франківській обл. майже на 6% зменшився рівень злочинності, до 37,9 одиниць на 10 тис. населення (у 2007 р. – 40,3 од.), тимчасом як у середньому по Україні – 82,7 од. на 10 тис. населення у 2008 р. (у 2007 р. – 85,2 од.); зазначимо, що найвищий рівень злочинності зареєстровано у Запорізькій обл. – 131,6 од. у 2008 р., 145,2 од. – у 2007 р. Працівниками органів внутрішніх справ за січень – лютий 2009 р. в області зареєстровано 880 злочинів, що на 15,5% менше, ніж за січень – лютий 2008 р., з них загальнокримінальної спрямованості – 725, або на 13,2% менше. Частка тяжких та особливо тяжких злочинів у загальній кількості становить 30,5%, а їх кількість зменшилася порівняно з відповідним періодом минулого року на 29,7% [6].

За даними Головного управління статистики в Івано-Франківській області, станом на 01.10.2008 р. в області працювало 1558 спеціалістів вищої кваліфікації, у тому числі докторів наук – 202 особи, кандидатів наук – 1 356 осіб. Порівняно з попереднім роком чисельність докторів наук збільшилася на 3,6%, а кандидатів наук – на 6,5%. Серед представників наукової еліти краю вищі вчені звання академіка та члена-кореспондента Національної академії наук України мають 32 доктори наук. Понад 36% загальної чисельності спеціалістів вищої кваліфікації, або 563 особи, – жінки. З них 6% – доктори наук та 94% – кандидати наук. Переважна кількість спеціалістів вищої кваліфікації – докторів та кандидатів наук, – як і в попередні роки, зосереджена у сфері вищої освіти. Зокрема, в Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника – 499 осіб, у Національному технічному університеті нафти і газу – 346 осіб, у Національному медичному університеті – 337 осіб [3].

У 2008 році забезпечено збереження позитивної тенденції до збільшення обсягів обороту роздрібною торгівлі, що зумовлено зростанням грошових доходів населення та відкриттям нових торговельних підприємств, у яких застосовуються прогресивні методи організації торгівлі. Обороти роздрібною торгівлі за 2008 рік склав 11,2 млрд. грн., що на 19,9% більше, ніж у 2007 році. Покращується стан побутового обслуговування населення, в тому числі в сільській місцевості. За інформацією райдержадміністрацій та міськвиконкомів, у 2008 році в області додатково відкрито 83 підприємства побутового обслуговування та 522 підприємства торгівлі та громадського харчування (усього на території Івано-Франківської області останні зареєстровано більше 11 тис.). За рівнем насиченості торгової мережі Івано-Франківська область займає 2-ге місце у країні після Закарпатської області [7]. Разом з тим, темпи зростання обороту роздрібною торгівлі на кінець року дещо сповільнилися через такі обставини:

– вплив наслідків стихійного лиха 23–27 липня 2008 р., що унеможливило своєчасний завіз товарів у підприємства торгівлі у зв'язку з руйнуванням мостів та пошкодженням доріг, водночас потреба

населення у товарах частково забезпечена шляхом надання безкоштовної гуманітарної допомоги;

– зменшення обсягів наданих банками кредитів на придбання товарів тривалого користування.

Несприятливі погодні умови та стихійне лихо, що мали місце в області у липні 2008 року, спричинили суттєве зменшення валового збору продукції сільського господарства, який у 2008 році скоротився на 6,8% порівняно з 2007 р., в тому числі у господарствах населення – на 10,8%, хоча у сільськогосподарських підприємствах зріс на 12,8%. Найбільше об'єктів, що постраждали від стихії, зареєстровано саме в Івано-Франківській області. У цілому станом на 28.08.2008 р., за даними міністерств, відомств та місцевих органів виконавчої влади, потребували відновлення 2282 об'єкти [2]. До них віднесені дороги, мостові переходи, гідроспоруди, об'єкти зв'язку, водо-, тепло-, електро- та газопостачання, водовідведення, заклади освіти, охорони здоров'я, культури, адміністративні та сільськогосподарські споруди усіх форм власності. Під час повені 23–27 липня в Івано-Франківській області було затоплено 386 населених пунктів, 18 848 домогосподарств, зруйновано і пошкоджено 1 919 км автодоріг, 744 автомобільних мости, 863 пішохідних мости. Унаслідок цього господарству області та населенню завдано збитків на суму більше 2 млрд. грн. З державного бюджету на ліквідацію наслідків стихії виділено 949 млн. грн., з яких профінансовано 791 млн. грн., у тому числі 245 млн. грн. – для виплати допомоги потерпілим від стихійного лиха.

Для повного відновлення об'єктів державної та комунальної власності в Івано-Франківській області за попередніми даними потрібно було 2 713,2 млн. грн., тобто серед областей за обсягами необхідного відновлення об'єктів комунальної власності найбільші суми коштів необхідні для Івано-Франківської та Чернівецької (1 337,6 млн. грн.) областей [2]. Сума заборгованості за виконані роботи в 2008 році становить 123,9 млн. грн., для завершення робіт на постраждалих від стихії об'єктах, включених до Генерального плану подолання наслідків стихійного лиха та відновлення об'єктів, постраждалих внаслідок стихійного лиха, що сталося у Вінницькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській та Чернівецькій областях 23–27 липня 2008 року, потрібно ще профінансувати 548,8 млн. грн. [6]. У цьому плані запропоновано чотири джерела фінансування: кошти субвенції та резервного фонду держбюджету, кошти державних програм і державних підприємств, а також інші джерела (гуманітарна допомога, благодійні внески тощо). З резервного фонду обласного бюджету на ліквідацію наслідків стихійного лиха виділено 1 218,3 тис. грн. із передбачених 1 314,8 тис. грн., що становить 92,7%. Для відновлення постраждалих від стихії об'єктів головним фінансовим управлінням облдержадміністрації профінансовано 493 690,6 тис. грн. за рахунок коштів субвенції та 14 864,1 тис. грн. за кошти резервного фонду держбюджету.

Організовано завезення товарів у підприємства торгівлі населених пунктів, які потерпіли від наслідків стихії 23–27 липня 2008 року. Крім того, за кошти обласного бюджету закуплено для потерпілого населення продовольчих товарів першої необхідності на 77 тис. грн. Організовано облік гуманітарної допомоги, що надійшла в область для ліквідації наслідків стихії. У частині відновлення житлових будинків найкраще спрацювали Тлумачський, Снятинський, Коломийський та Тисменицький райони. У Галицькому районі з запізненням більше як на один місяць здано державній комісії житлові будинки, при цьому без виконання зовнішніх опоряджувальних робіт.

Отже, результати проведеного дослідження дозволили не тільки оцінити певні здобутки, а й виявити ряд проблем, що потребують негайного вирішення. До проблемних питань розвитку Івано-Франківської області належать такі: повільна динаміка зростання заробітної плати порівняно з промисловими регіонами України; значна питома вага населення з низьким рівнем доходів та соціальних допомог у структурі доходів населення; наявність заборгованості з заробітної плати; високий рівень безробіття населення; значні обсяги тіньової зайнятості населення; недостатній рівень кваліфікації робочої сили; якісна невідповідність попиту та пропозиції робочої сили; низька мотивація до праці; системне запобігання негативному впливу стихійних явищ (у т. ч. забезпечення протипаводкового захисту) та недо виконання програм подолання наслідків липневої повені 2008 року. Відповідно до наявних проблем та тенденцій розвитку Івано-Франківської області, цілями соціального розвитку регіону мають бути:

- стійке підвищення добробуту населення регіону за рахунок економічного зростання та покращання соціальної інфраструктури, поліпшення якості життя і розвитку особистості;
- зростання реальних доходів населення, підви-

щення платоспроможності населення за рахунок усіх видів доходів, у першу чергу, заробітної плати як однієї з основних складових грошових доходів;

- посилення турботи про сім'ї, які постраждали внаслідок стихійного лиха, що сталося в області 23–27 липня 2008 року, покращання їх добробуту, посилення соціального захисту. Для реалізації цієї цілі органи виконавчої влади повинні спрямовувати свою діяльність на виконання першочергових заходів з ліквідації наслідків повені, серед яких: підтримка та постійний контроль сімей, постраждалих унаслідок стихії, зокрема тих, члени яких загинули, вжиття конкретних заходів щодо покращання їх життєзабезпечення;

- сприяння повній, продуктивній і вільно обраній зайнятості; підвищення економічної активності населення області, формування конкурентних переваг національного ринку праці; наближення рівня зайнятості населення до середнього показника для країн Європейського Союзу;

- забезпечення безбар'єрного середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями, їх адаптації в суспільстві, а також гідних умов проживання людей з особливими потребами (посилення їх соціального захисту, покращання медичного забезпечення, культурного обслуговування тощо);

- соціальна підтримка пільгових категорій громадян, зокрема малозабезпечених та соціально незахищених осіб;

- створення сприятливих умов щодо залучення інвестицій у будівництво, підвищення конкурентоспроможності та нарощування потужностей вітчизняних будівельних підприємств відповідно до потреб ринку будівельних робіт, забезпечення введення в експлуатацію об'єктів освіти, охорони здоров'я, культури, забезпечення населення доступним, високоякісним і комфортним житлом, покращання матеріально-технічної бази закладів соціального призначення.

Список використаних джерел

1. Введення в експлуатацію житлових, нежитлових будівель та інженерних споруд в Івано-Франківській області за 2008 рік : [стат. бюл.] / [відп. за вип. О. В. Бліннікова]. — Івано-Франківськ : ГУС в Івано-Франківській області, 2009. — 24 с.
2. Генеральний план подолання наслідків стихійного лиха та відновлення об'єктів, постраждалих внаслідок стихійного лиха, що сталося у Вінницькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській та Чернівецькій областях 23–27 липня 2008 року. — Івано-Франківськ : Івано-Франківська облдержадміністрація, 2008. — 111 с.
3. Наукова еліта Івано-Франківщини [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vezha.org/news/13859/html>
4. Обласна цільова програма будівництва індивідуального житла на селі “Рідна оселя” (“Власний дім”) / Рішення Івано-Франківської облдержадміністрації від 02.03.2006 р. № 808-23. — Івано-Франківськ : Івано-Франківська облдержадміністрація, 2006.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua> — Назва з титул. екрана.
6. Офіційний сайт Головного управління статистики в Івано-Франківській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://stat.if.ukrtel.net> — Назва з титул. екрана.
7. Офіційний сайт Івано-Франківської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.if.gov.ua> — Назва з титул. екрана.